

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ — 15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
1927

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", —ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΡΩΜΑΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΣΟΥΜΑΝ — ΜΠΕΡΛΙΟΖ — ΣΟΠΕΝ — ΛΙΣΤ — ΒΑΓΝΕΡ

Α΄.

Ὁ Σούμαν καὶ τὰ Τραγούδια του.

Εἶνε ἡ ὥρα ποῦ ὁλος ὁ κόσμος τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Γραμμάτων ζητεῖ, τώρα μὲ τὴν ἀναπόλησι τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Ρωμαντισμοῦ, νὰ βρῆ μιὰ διέξοδο μέσα στὴ στεῖρα καὶ αὐχμηρὴ ἐποχὴ μας. Ἐπὶ τὸν καιρὸ ποῦ ἡ πονεμένη Ἀνθρωπότης ἤλθε, μὲ μιὰ φλογερὴ ἐπανάστασι σ' ὅλες τῆς τέχνες, νὰ διεκδικήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ πῆ τὸν πόνο τῆς, ἕνας αἰῶνας πέρασε, ἕνας αἰῶνας, χρυσέραμα ψεύτικο ἴσως κι' ἀπατηλό, μὰ ποῦ θαυδόνει ὡς σήμερα μὲ τῆς ἀναλαμπῆς του ὅλους τοὺς πιστοὺς καὶ τοὺς ἀρνητὰς τῆς λυρικῆς θρησκείας ἐξίσου, ἀκόμη καὶ τοὺς ἀδιόρθωτους εἰρωνιστὰς τῶν σκοτεινῶν ἡμερῶν μας. Καὶ βλέπομε σήμερα νὰ πανηγυρίζουν μὲ κάποια κρυφὴ νοσταλγία τὴ γέννησι τοῦ Ρωμαντισμοῦ, ὅλοι ἐκεῖνοι, ποῦ ποτισμένοι ἀπὸ τῆς σημερινῆς αἰσθητικῆς ἢ ἀντισταθητικῆς ἀντιλήψεις τῆς Τέχνης, καταδικάζουν πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν αὐτολατρεία τοῦ τεχνίτη, τὴ συνταραγμένη ἀποτύπωσι τῶν συναισθημάτων ποῦ τὸν πλημμυροῦν, τὴν ὑπερτροφικὴ ἐκδήλωσι τοῦ ἐγὼ τοῦ Καλλιτέχνη, ὅλο τὸ χιμαίρικὸ καὶ παντοδύναμο μικρόκοσμο τοῦ ἀνθρώπινου πάθους. Ὅλους τοὺς τραβᾷ πάντα ἀκράτητα ἡ μεγάλη αὐτὴ ψυχικὴ ἐπανάστασις, ποῦ σημειώθηκε στὴν παγκόσμια ἱστορία τῆς Τέχνης, ἀπ' τὴ στιγμὴ ποῦ ἡ «Νύχτα» τοῦ Μιχαηλάγγελου μαρμάρωσε σὲ θρηνητικὰς πτυχῆς τοὺς πέπλους τῆς γονατισμένη ἐπάνω στὸν Τάφο τῶν Μεδίκων, ἀπ' τὴ στιγμὴ ποῦ ὁ Ντελακρουά καὶ ὁ Οὐγκὼ ἔβαψαν τὸ κοντύλι τους μέσα στὰ αἵματα τῆς ἀλυσσοδεμένης Ἑλλάδας γιὰ νὰ ἱστορήσουν καὶ νὰ τραγουδήσουν τὸν πόνο τῆς... Καὶ ὁ Μπάϋρον μὲ τὸν ἀχαλίνωτο, τὸ φλογερὸ του Πήγασο, ἀνέβηκε καλπάζοντας τῆς ὑψηλότερες ποιητικῆς κορυφῆς. Καὶ τὸ συκρατημένο κύμα τῶν Γερμανῶν λυρικῶν, ποῦ κολπώθηκε τόσο

βαθειὰ γιὰ νὰ ξεσπάσῃ στὸ ἀφροστεφάνωμα τῆς ἀνθρωπίνης δδύνης, πλημμύρισε τὰ μουσικὰ πεντάγραμμα, καὶ ξετόπισε γιὰ πάντα τοὺς σιδερένιους φραγμοὺς καὶ τῆς φόρμες τοῦ κλασικισμοῦ τῆς ἀκατάλυτες. Παρηγοριὰ σ' ὅλη τὴν Ἀνθρωπότητα σκόρπισε ἀπὸ τότε ἡ Τέχνη.

«Und wenn der Mensch in seiner Qual verstummt,—mir gab ein Gott zu sagen was ich leide!»

«Ὁ ἄνθρωπος στέκει βουβὸς στὴ θλίψι του, λέγει ὁ Γκαίτε, μὰ ἐμένα ἕνας Θεὸς μοῦ χάρισε τὴ δύνامي νὰ ἐκφράζω ὅ,τι πάσχω!»

Ἕνας Θεὸς ἀλήθεια... Ἕνας Θεὸς στέλνει στὴ γῆν αὐτὴν τῶν στεναγμῶν μας κάθε τόσο καὶ μιὰ μεγάλη ψυχὴ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ὑποφέρωμε, νὰ πονέσῃ μαζί μας, νὰ μᾶς ἀπολυτρώσῃ σὰν ἕνας Χριστὸς...

Πολλὰ ἀπὸ τ' ἀνώτερα πνεύματα τῆς Ἀνθρωπότητος μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ τὰ θαυμάζωμε ἀπὸ μακριὰ μονάχα. Εἶναι οἱ Μεγάλοι, εἶναι οἱ Διδάσκαλοι, εἶναι οἱ Ἀπροσπέλαστοι τῆς Τέχνης. Μὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, ποῦ ἀφίνουν νὰ τοὺς πλησιάζουν τὰ πλήθη τῶν πονεμένων ψυχῶν. Οἱ ὑπεράνθρωποι πλανῶνται ἐπάνω ἀπὸ τὰ σκυμμένα κεφάλια τῶν θνητῶν. Μὰ ἐκεῖνοι ποῦ κατεβαίνουν κοντὰ μας, εἶναι οἱ Γλυκώτατοι, εἶναι οἱ Ὁρατοί, εἶναι οἱ Ἀγαπημένοι. Δὲν εἶναι ὑπεράνω ἡμῶν, εἶναι ἐντὸς ἡμῶν, ὅπως ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ μέγας τεχνοκρίτης τῆς Ἀρχαιότητος. Ἀγαποῦν τὸν ἄνθρωπο. Ἡ μουσικὴ τους μᾶς μιλεῖ γιὰ τοὺς μεγάλους πόνους καὶ τὰ μεγάλα ὁράματα τῆς ψυχῆς. Εἶναι οἱ ποιηταὶ τῆς ἀνθρώπινης δδύνης.

Ἕνας τέτοιος καὶ ὁ Σούμαν, ὁ γλυκώτατος λυρικὸς μελλοθάνατος, ποῦ βρίσκει στὸν Χάινε τὸν ἀδελφὸ τῆς θλιμμένης ψυχῆς του. Σὰν τὴ μυστικὴ πεταλούδα τοῦ Σολωμοῦ, ἐποῦ εὐώδιασε τὸν ὕπνο τῆς

μέσα στον ἄγριο κρίνο», ἡ μουσικὴ τοῦ Σούμαν κλείνεται μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ποιήσεως τοῦ Χάινε, καὶ περνᾷ μαζὶ τῆς μυστικῆς καὶ ὑπέροχα θλιμμένες νύχτες ἀπολαύσεως. Καὶ ἔτσι συντελεῖται ἡ μετουσίωσις τῆς μιᾶς θείας Τέχνης μέσα στὴν ἄλλη. Συντελεῖται τὸ θαῦμα. Γι' αὐτό, ὅποιος ἀκούει γιὰ πρώτη φορά τ' ἀσύγκριτα αὐτὰ τραγούδια, δὲν ξέρει ἂν εἶνε ἡ Μουσικὴ ποῦ μιλεῖ ἢ ἡ Ποίησις ποῦ ψάλλει. «Ἡ ἀγάπη τοῦ Ποιητῆ» εἶνε ὁ ρωμαντικώτερος κύκλος τῶν τραγουδιῶν τοῦ Σούμαν· Χάινε, ἡ βαθύτερη ἔνωσις τοῦ λυρικοῦ ποιήματος μετὰ τῆς λυρικῆς μουσικῆς, σ' ἓνα σύνολο σφιχτοδεμένο κι' ἀδιαίρετο. Εἶναι τὰ δάκρυα τοῦ Ποιητῆ ποῦ στάλαξαν στὴ γῆ. Καὶ τὰ πήρε ὁ Μουσικός, καὶ τὰκανε μαργαριτάρια. Καὶ τὰδωσε σὲ περιδέραιο τέχνης μοναδικῆς κι' ἀσύγκριτης. Καὶ τὰ χάρισε στὸν κόσμο.

* *

Καὶ οἱ δύο—Ποιητὴς καὶ Μουσικός—εἶναι τὰ γνήσια παιδιὰ τῆς ρωμαντικῆς ἐποχῆς τους. Θαυμάσιες συμπτώσεις ἐνόητου τῆς δύο μεγαλοφυεῖς αὐτῆς ψυχοσυνθέσεις. Γι' αὐτό, τὰ τραγούδια τοῦ Σούμαν θὰ μπορούσαν νὰ ὀνομασθοῦν μουσικῆς προβολῆς τῶν τραγουδιῶν τοῦ Χάινε. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ παναρμόνια δημιουργήματα ζωντανεῖ ὁ στίχος τοῦ Baudelaire :

«Les parfums, les couleurs et les sons se répondent» σὲ μιὰ ὄνειρεμένη ἀνταπόκρισι γερμάτη θλίψι καὶ παρηγορία. Γι' αὐτό θὰ μένουν αἰώνια σελίδες μοναδικῆς καὶ ἀφθαστες στὴν παγκόσμια μουσικὴ φιλολογία, ἢ ἀφετηρία καὶ τὸ τέρμα τῆς ρωμαντικώτερης τεχνοτροπίας. Ἡ ἀρμονία τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν εἶναι πρὸ παντός ἀποκαλυπτικῆς. Μᾶς ἀνοίγουν τὴ χρυσόπορτα νέων μουσικῶν συγκινήσεων, μᾶς προσκαλοῦν σὲ μιὰ βιβλιὰ ψυχικὴ λειτουργία, γερμάτη ἱμπρεσιονισμό καὶ λυρικό μυστήριο. Στὸν ἴδιο μυστικό Ναό, ποῦ μπαίνουν μόνο οἱ λίγοι καὶ οἱ διαλεχτοί, θὰ λειψυρηθοῦν μετὰ τὸν καιρὸ οἱ μεγάλοι τῆς Λυρικῆς Θρησκείας—ὁ Stendhal, ὁ Shelley, ὁ Baudelaire, ὁ Carrière, ὁ Verlaine, αὐτοὶ ποῦ δημιούργησαν τὴν ἄγνωστη ὡς τότε φρικίασι, ποῦ συγκινεῖ ὡς τὰ τρισοῦθα τὸ ἐγὼ τοῦ ἀν-

θρώπου. Ἡ συγκίνησις αὐτὴ, βέβαια, κάποτε στὴν ποίησι τοῦ Χάινε, ἐξαγνίζε-ται μετὰ τὴ μουσικὴ τοῦ Σούμαν. Ντυμένη τῆς πλαστικώτατες αὐτῆς μελωδίες, πέρνει φόρμες ὄνειρεμένης ἀγνότητος, σὰν ἐκεῖνες ποῦ μᾶς φανερόνουν τ' ἀγγελάκια τοῦ Μποτιτσέλλη καὶ τοῦ Φρά - Ἀγγέλικο. Ὁ Χάινε συχνὰ ἀγαπᾷ νὰ μᾶς δείχνῃ γυμνῆς τοῦ πάθους του τῆς πληγῆς. Ὁ Σούμαν ἔχει πάντα τὴν ὑπέριστα φιλαρέσκεια νὰ τῆς σκεπάζῃ μετὰ ἄνθη, πολλῆς φορές καὶ μετὰ τεχνητὰ ἄνθη ἀρμονίας πολυσύνθετης καὶ σοφῆς, ποῦ βρίσκει ὁμοίως πάντα βαθειὰν ἀπήχησι στὸ ψυχικὸν ἐγὼ μας, γιὰτὶ ἀναδύει πάντα ἀπὸ τὴν ἴδια ἀγνότατη καὶ ἀβίαστη τῆς ἐμπνεύσεως πηγῆ. Ἡ «Ἀγάπη τοῦ Ποιητῆ» εἶνε μιὰ λυρική ἐξομολόγησις δυὸ ψυχῶν ἀδελφομένων στὴν ἴδια ἐρωτικὴ δόνη, δυὸ ψυχῶν ποῦ βυθίζονται στὸ πέλαγος τῆς ἐρωτικῆς δόνης μετὰ τέτοιο πάθος, ὥστε ὁ παροξυσμὸς τῆς ὑλίσφειος ν' ἀγγίξῃ τὰ σύνορα τοῦ παροξυσμοῦ τῆς ὑπέριστα ἐρωτικῆς εὐδαιμονίας.

Δὲν ἀκούσθηκε ποτὲ τόσο λυπημένη μουσικὴ στὸν κόσμῳ. Μὰ ἡ λύπη τῆς αὐτῆς μοιάζει μ' ἓνα ἄγγελο ποῦ κατεβαίνει ἀπ' τὰ οὐράνια νὰ μᾶς παρηγορήσῃ. Γι' αὐτό ἐπικοινωνεῖ μετὰ τὸν κόσμον ὅλο. Μετὰ τὸ Μᾶη, τὸ «μαγεμένο μῆνα», μετὰ τὸν Ἥλιο, μετὰ τὰ πουλιά, μετὰ τὴν Ὁμορφιά, μετὰ τὰ λουλούδια, μετὰ τὴν Ἀγάπη, μετὰ τὸ Θάνατο.

Τὰ τραγούδια τοῦ Σούμαν—Χάινε. Εἰ-δύλλια γερμάτα φῶς καὶ δροσιά, καὶ ἐλεγεία θρηνητικὰ, καὶ δράματα συγκεντρωμένα σὲ λίγες γραμμῆς, καὶ σπαραγμοὶ ψυχικοί, καὶ θρήνοι! Κι' ἀμφιβολίες μυστικῆς ἀτέλειωτες, κι' ἀχόρταγα ἐρωτηματικά, ποῦ μένουν, ἀλλοίμονο! χωρὶς ἀπάντησι, καὶ ἀγωνίες ψυχικῆς ἀπέραντες, καὶ ὅλοι οἱ φανταστικοὶ ὄρματισμοὶ δυὸ πολυσύνθετων τρικυμισμένων ψυχῶν καὶ μέσα σ' ὅλα αὐτὰ, ὁ σαρκασμὸς ὁ πικρόχολος τοῦ Χάινε, κατεργασμένος μετὰ τὸ σπιθόβιλο μουσικὸ χιοῦμο τοῦ Σούμαν.

Μετὰ τὴν ἴδια αὐθόρμητη κι' εὐγενικὴ ἐμπνευσι ὁ μουσικός κατεργάζεται τὸ δέσιμο τῶν πολυτίμων τραγουδιῶν. Τὸ πιάνο τοῦ Σούμαν δὲν εἶνε ἀπλὴ ὑπόκρουσις τῆς μελωδίας. Εἶνε ἓνα φόντο ζωγραφικὸ ἀπέ-

ραντο, γεμάτο αρμονικές φωτοσκιάσεις που ερμηνεύουν στην έντελεια τη μελωδική γραμμή. Τραγουδι και πιάνο, ισοδύναμα, με την ίδια στοργή συντονισμένα σ' ένα σύνολο αδιάσπαστο, μοιράζονται την ένταση του αισθήματος, τη φλόγα και το σπαραγμό του πάθους, την αποκαρδίωση του μουσικού θρήνου, τη θριαμβική χαρά του Ύμνου της Αγάπης. Το μέρος του πιάνου έχει βαθειά αποτυπωμένη τη σφραγίδα της πνευματικής και ψυχικής ευγένειας του έργου. Βαδίζει πρωτότυπα ελεύθερο στην κίνηση, με τη δική του θαυμαστή γραμμή, με τη δική του αισθητική την υπέροχη, με το δικό του πολυσύνθετο ψυχικό ρυθμό. Συχνότατα είνε μια πλούσια χρωματισμένη μουσική ζωγραφιά, είνε αυτή ή κυρίαρχη μουσική ιδέα, ή σκηηνική κινήσις, το δράμα. Τ' άκομπανιαμέντα του Σούμαν είναι άληθινά μουσικά εύρηματα, που κανείς δέν μπόρεσε νά μιμηθῆ άντάξια ποτέ. Μιά έγκυκλοπαιδεία, θά μπορούσε κανείς νά πῆ, όλων τῶν αποχρώσεων του αισθήματος που πλημμυρεί τό τραγουδι—κάτι τό ιδιαίτέρως γοητευτικό, γεμάτο τρυφερότητα, ειλικρίνεια, άγνότητα, ύποκειμενικό πάθος, άπελπισμένη όρμη άσυγκράτητη, ξέσχισμα σπαραγμένο.

* *

Ἡ «Αγάπη του ποιητή» είνε ή αισθηματική βιογραφία του Σούμαν. Ὅλος ό κύκλος της ψυχικής ζωής του, που ύστερα από άνιστόρητα μαρτύρια δέκα δλοκλήρων έτών, έφθασε νά γνωρίση της κορυφής της έρωτικής ευτυχίας, για νά πέση από τό ύψος εκείνο τό υπερχόσμιο στό τελειωτικό γκρέμισμα του Νοῦ και της Φαντασίας, στη μαύρη άδυσσο της τρέλλας.

Ὅλοι γνωρίζουν πῶς ό Σούμαν πέθανε τρελλός. Ὅλοι γνωρίζουν τό αισθηματικό δράμα της ζωής του. Δέν έγινε ποτέ άδικημα σκληρότερο από τόν ούρανό σέ άνθρωπο, από τό δόλιο αυτό σκότωμα της μεγαλοφυίας του Σούμαν...

Κι' άλλα μεγάλα πνεύματα νευάγησαν στη μαύρη άδυσσο. Μά ίσως εκείνα βλασφήμησαν τό Δημιουργό τους, — όπως ό Νίτσε, ό Αντίχριστος, τό γέννημα του Σατανά, που έδειξε την γροθιά του στον Ούρανό, και ζήτησε νά γκρεμίση την

Αλήθεια. Μά ό Σούμαν, ό γλυκύτατος, δέ ζήτησε νά μετρηθῆ με τό Δημιουργό ποτέ του. Έδειξε σ' όλη του τη ζωή μιάν άγια, μιάν μαρτυρική έγκαρτέρησι κι' έμπιστοσύνη. Κι' όταν άκόμη νοιώθει μέσα στο φλογισμένο του έγκέφαλο νά συντελήται τό φοβερό τό γκρέμισμα, δέν σηκώνει ούτε τότε τη γροθιά του στον Ούρανό. Μόνο μιάν νύχτα μαύρου σπαραγμού, ρωτάει με όλη την ένσυνείδητη άγωνία της Τρέλλας, που έννοιωθε νά πλακόνη την άθώα ψυχή του, ρωτάει: *Warum?* Γιατί; Γιατί, Θεέ μου; Και τό Γιατί αυτό, τό αιώσιο φλογερό έρωτηματικό, που κρέμεται στο μαύρον ούρανό της ζωής του Σούμαν, μένει ως σήμερα αποκρυσταλλωμένο σέ θείους τόνους παράπουν κι' άγωνίας, μένει ένα αιώσιο Γιατί χωρίς άπάντησι.

Απ' τη μαρτυρική αυτή στιγμή της άγωνίας του, ό Μουσικός μας χάρισε ένα άκόμη άθάνατο άριστούργημα.

* *

Σ' ένα όρόμο της Δειψίας, την Ίντελστράσσε, βλέπουν σ' ένα ταπεινό σπητι οι διαδάτες μιάν άπλη έπιγραφή: «Έδῶ έζησαν ό Ροβέρτος και ή Κλάρα Σούμαν 1840—1844.» Αύτά τά τέσσερα χρόνια της χαράς ήταν ή μόνη έλεημοσύνη που τους έκαμεν ή Μοίρα της σκληρής ζωής τους. Τέσσερα χρόνια! Τι πλούσια έλεημοσύνη, αλήθεια! Είναι τά χρόνια του κύκλου τῶν Τραγουδιῶν του Χάινε. Μιά άγνότατη κραιπάλη έρωτος και μουσικής. Κάθε έρωτική χαρά, κάθε έρωτικό παραλήρημα, κάθε τους φίλημα, κάθε τους στεναγμός, κάθε τους δάκρυ, αποκρυσταλλώνεται και σ' ένα θείο τραγουδι. Ὁ κύκλος άνοίγει με της χαρής του Μάη, και κλείνει με τό σπαραχτικώτερο μοιρολόγι της Ζωής και της Αγάπης. Πόσες άντιθέσεις! Πόσες ψυχικές μεταπτώσεις και παραλλαγές!—«*Im Wunderschönen Monat Mai*». Μιά χερουδική μελωδία άνοίγει τόν κύκλο, διαγράφοντας μιάν άγνότατη καμπύλη στον ούρανό που πετούν οι έρωτικοί ίμεροι και ή άνείπωτες λαχτάρες της ψυχής. Τίποτε άλλο. Και τό δεύτερο και τό τρίτο τραγουδι (Τά δάκρυά μου άνθοσνε—Τό ρόδο, τό κρίνο) είναι μικρές φράσεις που ύμνοσν της χαρής της άγάπης του. Ὁ παι-

χνιδιάρικος στίχος τοῦ Χάινε «die kleine, die feine, die reine, die Eine» ἀποδόθηκε ἀπὸ τὸν Μουσικὸ μὲ ἀφθαστὴ αἰσθηματικὴ κομφοπρέπεια καὶ χάρι. «Ἄμα στὰ μάτια σὲ θεωρῶ.» Αὐτὸ τὸ τραγοῦδι εἶνε μιὰ δακρυστάλαχτη μελωδία, ποῦ μέσα ἀπὸ τὰ φωτερὰ πρίσματα τῶν δακρῶν, λαμπυρίζει ὁ ἥλιος μιᾶς ἐφήμερης χαρᾶς. «Νᾶχα τὴν καρδιά μου κλείσει μεσ' στοῦ ρόδου τὸν ἀνθό.» Ἡ εἰδυλλιακὴ ἀγνότητα καὶ χάρι βρασιλεύει ἀκόμα. Ἐνας ἀπαλότατος ζέφυρος πνέει στὰ κόκκαλα τοῦ πιάνου, μύρα καὶ ψιθυρίσματα ἀνθῶν, ἐνῶ ἡ φωνὴ γλυκοσταλάζει τὴν τρεμάμενη φρικίασι τοῦ πρώτου ἐρωτικοῦ φιλιού. «Στοῦ Ρήνου τ' ἁγιασμένο ρέμα.» Εἶνε τὸ ἔκτο τραγοῦδι. Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει τὸ δραματικὸ μεγαλεῖο τῆς συλλογῆς. Μιὰ βρειὰ πλαστικὴ μελωδία ἱστορεῖ τὰ μεγαλεῖα τῆς Κολωνίας, μὲ τὸν καθεδρικό Ναὸ ποῦ καθρεφτίζεται στὰ νάματα τοῦ Ρήνου. Τὰ ἀκόρντα τοῦ πιάνου εἰκονίζουν πιστὰ τὴ βρειὰ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ φημισμένου θόλου, ποῦ μέσα στῆς ἀρχαϊκὴς εἰκόνες τοῦ Ποιητῆς βρίσκει μιὰ ποῦ μοιάζει μὲ τὴν ἀγαπημένη του μορφή.

«Σὲ συχωρῶ!» Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ εἶνε ἓνα ὀλόκληρο δράμα κλεισμένο σὲ λίγες γραμμές. Κλαίει ἡ φωνή, μὰ συγκρατεῖ τῆς ὑψηλότετες κραυγές τῆς ὀδύνης. Κάνει νὰ καταραστῇ τὴν ἀγάπη του ὁ Ποιητῆς, τὴν αἰώνια χαμένη, μὰ ἓνας ὑπέρτατος ἀνθρώπινος οἶκτος τὸν συγκρατεῖ ἀκόμα.

«Στὸν ὕπνο μου σὲ εἶδα...
Δὲν εἶδα στὴν καρδιά σου μὴν ἀχτίδα.
Εἶδα τὶ φεῖδια στὴν καρδιά φυλάς. (1)»

Κλαίει μαζῆ μὲ τὴ δική του ἀθλιότητα καὶ τὴν ἀθλιότητα τῆς ἀγάπης του. Ὑπέρτατη ἀποκ. ὀδύσις, ποῦ ξεσπᾶνει στὸ τέλος σὲ δραματικὴς φωνές ἀπογνώσεως καὶ πάθους. Καὶ τελειώνει τὸ δράμα μὲ τὴν ἴδια ἀποκαρδιωμένη φράσι τῆς ἀρχῆς: Σε συχωρῶ!

Μετὰ τὸ βαρύθυμο αὐτὸ τραγοῦδι, ὁ Μουσικὸς μᾶς χαρίζει μιὰ φτερωμένη γλυκύτατη μελωδία ἀηδονόλαλη. Τὸ πιάνο πιστὰ τὴν ἀκολουθεῖ μ' ἓνα σιγανὸ μωρ-

μωρητὸ τρέμολο, ποῦ κυλάει σὰν φλοῖσος διάφανου ρυακιοῦ. Στὴν ἴδια μονότονη παραπονιάρικη χορδὴ ἀκούεται ὡς τὸ τέλος ἡ θεία λυπημένη μελωδία. Καὶ ἐρχεται κατόπιν ἄλλη ἀντίθεσις. Ἀκούονται ἀπὸ μακρὰ βιολιά καὶ φλάουτα, καὶ ἡ ρυθμικὴ κίνησις ἐνὸς χοροῦ. Ἀπάνω στῆς πρασινάδες τῆς ἐξοχῆς χαρούμενη συντροφιά χορεύει. Τί τρέχει; εἶνε ἡ μέρα τοῦ γάμου τῆς. Τὴ βλέπει ὁ σπαραγμένος ἐρχοστῆς ἀπὸ μακρὰ τὴν ἀγάπη του νὰ χορεύῃ, νὰ γελά μὲ τὸν ἄλλο. Καὶ μέσα στὴν ψυχὴ του ἀκούει τοὺς ἀγγέλους νὰ θρηνοῦν. Θρηνεῖ τὸ τραγοῦδι, ἐνῶ στὸ πιάνο ἐξακολουθοῦν οἱ χοροὶ καὶ τὰ γέλοια, καὶ μὲ τὴν τεχνικώτατην αὐτὴν ἀντινομία τελειώνει τὸ τραγοῦδι.

«Γλυκὸ πλάνο τραγοῦδι.» Εἶνε τὸ δέκατο τοῦ κύκλου. Ἐνα μουσικὸ ὄνειροπόλημα. Πέφτουν οἱ ἀσύλληπτις τόνοι τοῦ ἀπ' τὸν οὐρανό. Ἐναν ἓναν τοὺς πέρνει ὁ Μουσικὸς καὶ τοὺς αἰχμαλωτίζει σὲ πέντε γραμμές. Ἀκολουθεῖ ἓνα σπινθηροδόλο χαριτωμένο κομμάτι, γεμάτο χιοῦμορ καὶ σαρκασμό. «Λατρεύει ὁ νηὸς μιὰ κόρη.» Εἶνε ἡ αἰώνια ἱστορία ποῦ ξαναρχίζει κάθε μέρα στὴ ζωὴ. Ἡ τραγωδία καὶ μαζῆ ἡ κωμῶδια τῆς Ἀγάπης. Ἐνας νέος ἀγαπᾷ μιὰ νέα, μὰ ἐκείνη ἀγαπᾷ ἄλλον. Ὁ ἄλλος πάλιν ἀγαπᾷ μιὰ ἄλλη καὶ παντρεύεται μ' αὐτήν. Καὶ ἡ νέα ἀπ' τὸ πείσμα τῆς πέρνει τὸν πρώτο ποῦ τυχαίνει ἐμπρὸς τῆς, κι' ὁ νέος ποῦ τὴν ἀγαπᾷ ζῆ μ' ἓναν πόνου ἀγιάτρευτο.

«Παλιὰ εἶν' αὐτὴ ἱστορία
Καὶ νέα παντοτεινά.
Μὰ σ' ὅποιον τύχη κι' ἐρθῇ
τοῦ σχίζει τὴν καρδιά.»

Καὶ χτυπᾷ μὲ πείσμα τὸ πιάνο, χτυπᾷ τῆς ἴδιες φράσεις, πεισματικὰ, σαρκαστικὰ, ἐπίμονα. Σὰν νὰ λέῃ: Αὐτὸ εἶνε καὶ ὄχι ἄλλο. Ἡ κωμῶδια τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Ἀγάπης.

Ἀκολουθεῖ ὁ ποιητικώτερος μουσικὸς θρηνος ποῦ δόθηκε σὲ μουσικὸ νὰ ἐκφράσῃ ποτέ. Τὴ μελωδία ποῦ χύνεται θλιβερώτατα ἀπ' τὸ τραγοῦδι, τὴν πέρνει τὸ πιάνο μὲ θλιμμένους στεναγμούς, ἀληθινὰ Soupirs, ὅπως λέγονται στὴ μουσικὴ, καὶ τὴν ξαναλέει μὲ πάθος σιγανὸ καὶ σβυσμένο. Σβύνουν οἱ στεναγμοὶ στὸ τέλος, σβύνει

(1) Ἡ μετάφρασις τῶν στίχων εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν «Ξένη Λύρα» τοῦ Ν. Ποριώτη.

κάθε πόνος, κάθε πάθος, σιγοπεθαίνει κι' ἢ ψυχὴ ἀργά, βουβά, θλιμμένα . . .

«Θρηνοῦσα στ' ὄνειρό μου.» Σὲ ρυθμὸ funèbre θρηνεῖ τὸ τραγοῦδι, καὶ τ' ἀκόρντα τοῦ πιάνου πέφτουν ἀργὰ σὰν ταφόπετρες, πνιγμένοι λυγμοὶ ὡς τὸ τέλος. Ἡ φρικίασι τῆς ὄνειροφαντασίας κυριαρχεῖ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸν τελευταῖο λυγμὸ τὸν πένθιμο καὶ τελειωτικό.

Μὰ σχίζονται εὐθὺς τὰ μαῦρα νέφη, μιὰ ροδόχρυση ἀχτίδα παιζολάμπει στὸ ἐπόμενο τραγοῦδι. Ἡ τρυφερώτερη ἐρωτικὴ ὁμολογία διάχυτη παντοῦ μ' ἀπαλώτατο φῶς καὶ θέλγητρο.

Καὶ ἀκολουθεῖ ὁ θριαμβικὸς ὕμνος τῆς Ἀγάπης. Σὲ χαρωπὸ εὐλύγιστο ρυθμὸ, περνοῦν ὄλα δσα ἱστοροῦν τὰ παραμύθια, ὄλα τὰ φωτεινὰ ὄραματα τῶν χρυσονεύρων. Συμφωνικὸς χορὸς ἀπὸ ἀρμονίας. Θρίαμβοι καὶ φῶς. Μὰ ἔρχεται στὸ τέλος ἡ πικρότατη διάψευσι. Καὶ ὄλα χάνονται . . .

Φθάσαμε τώρα στὸ τελευταῖο τραγοῦδι. Ἐνα βαρεῖα βουερό ἀκόρντο μᾶς βυθίζει στὸ σκοτεινὸ ἔμπρεσιονισμό ποῦ τὸ διαπνέει ὀλόκληρο. Κι' ἀρχίζουσι ἐπίμονα, σκληρὰ χτυπήματα στὸ πιάνο. Καρφόνουσι τὸ φέρετρο τῆς Ἀγάπης τοῦ Ποιητῆ. Ἐνα φέρετρο πελώριο, ἀσήκωτο. Φανταστικὸ εἶναι τὸ μέγεθος του καὶ τὸ βᾶρος. Τόσο γιγάντιο κανεὶς δὲν εἶδε ἀκόμα στὸν κόσμο. Πειὸ μεγάλο ἀπ' τὸν Πύργο τῆς Χάιν-

τελμπεργ, πλατύτερο ἀπ' τὸ σιδερένιο γαφύρι τοῦ Μάινς. Βρῆτε μου εὐθὺς δώδεκα γιγάντους μὰ ποῦ νὰ εἶναι δυνατώτεροι ἀπὸ τὸ δράκο τοῦ θρύλου. Αὐτοὶ μόνοι θὰ μπορέσουσι νὰ τὸ σηκώσουσι καὶ νὰ τὸ ρίξουσι στὸν Ὀκεανό . . . Μόνο ἓνας τέτοιος ἀπέραντος τάφος τοῦ ταιριάζει . . . λέει ἐπίσημα καὶ βαρεῖα τὸ τραγοῦδι. Κι' ἀκούεται στὸ πιάνο ἢ ἀπήχησι τῶν τρικυμισμένων κυμάτων ποῦ κλείνονταὶ ἐπάνω στὸ γιγάντιο, τὸ φριχτὸ τὸ βᾶρος . . .

Θέλετε νὰ μάθετε γιατί εἶναι βαρὺ; ρωτᾷ ὁ Ποιητῆς. Ἐκλείσα μέσα τὴν ἀγάπη μου, τοὺς πόνους μου, τοὺς καημούς μου! Τὸ τραγοῦδι ἔσβυσε σ' ἓναν ὑπέρτατο σπαρακτικὸ λυγμὸ. Καὶ ὁ κύκλος κλείνει μὲ τὸ θρηνητικὸ ἐπίλογο τοῦ πιάνου, ποῦ περνοῦν μέσα τοῦ τὰ φευγαλέα θέματα ποῦ μᾶς μέθυσαν καὶ μᾶς ξεγέλασαν στ' ἄλλα τραγοῦδια, γιὰ νὰ καταλήξουσι σ' αὐτὸ τὸ ὑπερκόσμιο κλάμμα . . .

Ἡ «Ἀγάπη τοῦ Ποιητῆ» εἶνε μέσα στὸ ἔργο τοῦ Σούμαν ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος κύκλος τῆς δημιουργικῆς του ψυχόσυνθέσεως. Παρόμοια ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα θ' ἀναλύσωμε σὲ προσεχῆ κεφάλαια τῆς μελέτης αὐτῆς τοῦ Ρωμαντισμοῦ στὴ Μουσικὴ: τὴ «Φανταστικὴ Συμφωνία» τοῦ Μπερλιόζ, τὰ «Εἰκοσιτέσσερα προελούδια» τοῦ Σοπέν, τὴ «Δαντικὴ Συμφωνία» τοῦ Λιστ καὶ τὸν «Τριστάνο καὶ Ἰζόλδη».

ΣΟΦΙΑ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

ΑΛΚΥΟΝΕΣ ΚΑΙ ΓΥΠΕΣ

Φύγετε, φύγετε ἀπ' ἐδῶ, οὔτε στιγμή νὰ μείνετε,
σεῖς, ἀλκυόνες, τῆς γλυκειᾶς Ἐνθύμησης πουλιά!
Ἐσ' ἄλλη καρδιὰ πὶὸ ἥσυχη ζητήσετε φωλιά
ἢ ρημασμένη μου καρδιὰ φωλιά σας πιά δὲν γίνεται.
Γιὰ λούλουδα τῆς Ἀνοιξῆς μὴν τῆς κρυφομιλάτε
μὲ καλοκαῖρι ψεύτικο δὲν τὴν ξαναγελάτε.
Μιὰ ποῦ τὴν παρατήσατε καὶ σ' ἄλλα μέρη πήγατε,
γιατὶ ξαναγυρίζετε; Νὰ φύγετε, νὰ φύγετε!

Σεῖς, σαρκοφάγα ὄρνια, σεῖς, ἀχόρταγα πουλιά,
ποῦ χτίζετε στοῦ Μέλλοντος τοὺς πύργους τὴ φωλιά,
θὰ βρῆτε ἐλπίδες ἀρρωστες, ἐλπίδες μου χαμένες,
χαρὲς μου ποῦ πεθαίνουσι, χαρὲς μου πεθαμένες,
νὰ μπήγετε τὸ νύχι σας, τὸ ράμφος σας τὸ κοφτερό,
νὰ τρώτε, νὰ χορταίνετε, νὰ τρώτε γιὰ πολὺν καιρό.

(Shelley)

ΔΗΜ. ΣΤΑΗΣ